

A.G. ƏLİYEVƏ

Heydər Əliyev adına AAHM

ÜNSİYYƏTİN SOSIAL-PSIXOLOJİ MƏZMUNU

Məqalədə ünsiyyət probleminin məzmunu, tərəfləri və xüsusiyyətləri araşdırılmışdır.

Ünsiyyət psixologiyasının mühüm sahələrindən biridir. İyirminci əsrin ikinci yarısından etibarən bu problem daha da sürətlə inkişaf etməyə başladı. Psixologiya ədəbiyyatlarında ünsiyyətin tərfi aşağıdakı kimi qeyd olunur.

“Ünsiyyət – iki və daha çox adamın münasibətlərini aydınlaşdırmaq və ümumi nəticə əldə etmək məqsədilə öz səylərini əlaqələndirməyə və birləşdirməyə yönəlmiş qarşılıqlı təsirinə deyilir” [1].

Ünsiyyət prosesinin əsasında insanların duyğu və düşüncələrini bir-birinə izah etmələri dayanır.

İnsanlar arasındakı ünsiyyət təkcə informasiya mübadiləsi deyil, duyğu və düşüncələrin bir məlumat olaraq çatdırılmasındakı hərəkətlər aktını formalaşdırır. Bu, ünsiyyətin universal istiqamətidir.

Ünsiyyətin baş tutması üçün onun mövzusu müsahiblər üçün müəyyən əhəmiyyət kəsb etməlidir [2]. Eyni zamanda ünsiyyət, onu irəli sürən fərdlərdən birinin aktiv, digərinin isə bu prosesi seyr etməsi ilə qurulur. Əgər, informasiya alan şəxs onu qəbul etməyə hazır deyilsə, bu zaman proses çətinləşir. Belə bir əlaqə, heç də düzgün, sağlam anlaşma və razılaşma yaratmır. Bu cür hadisələr müəllimlə öyrəncilər arasında və valideyinlə övladları arasında tez-tez müşahidə olunur.

Ünsiyyətin məzmunu, onun reallaşdığı fiziki, ictimai-psixoloji zaman və məkan amillərindən asılı olaraq təyin olunur. Bir otaqda, salonda, sinifdə ya da futbol meydançasında olan ünsiyyət, ünsiyyətin fiziki məzmununu göstərir.

Ünsiyyətin məzmununu və ya ictimai-psixoloji ölçüsünü bu prosesdə olanların oynadıqları rollar, cəmiyyətin özünə xas adət-ənənələri, fərdlərin yoldaşlıq səviyyələri, ciddi münasibətləri və ya zarafat anlayışları meydana gətirir.

Ünsiyyətin təsirli və səmimi olması üçün istifadə edilən mənalardan qarşılıqlı və aydın olması vacibdir. Mənasız şəkildə çatdırılan məlumat qarşı tərəfdən şərh edilə bilinmədikdə məqsədə çatmır. Məsələn, divara asılmış “Yüksək səslə danışmayın!” cümləsini bilməyən insan üçün heç bir mənə ifadə etmir. Ancaq “Siqaret çəkmək qadağandır!” işarəsi, dili bilməyən insanada burada siqaret çəkmənin qadağan olunduğunu bildirir.

Ünsiyyət ictimai bir faktdır, yəni bu prosesdə iştirak edən tərəflərin yalnız mənalı informasiyanı paylaşması və mübadiləsidir. Heç bir mənə ifadə etməyən məlumatlarla ünsiyyət qurula bilməz. Eyni zamanda ünsiyyət insanlar arası əlaqələri təşkil edən amildir, yəni ünsiyyət olmadan və qurulmadan insan ictimai varlıq ola bilməz.

Ünsiyyət bir çox formalarda təsnif edilə bilər:

a) İctimai əlaqələr sistemi olaraq:

1. Şəxslərarası ünsiyyət;
2. Qrup ünsiyyəti;
3. Təşkilati ünsiyyət;
4. İctimai ünsiyyət.

b) Qrup əlaqələrinin quruluşuna görə:

1. Formal ünsiyyət;
2. Qeyri-formal ünsiyyət.

c) İstifadə edilən kanallara və vasitələrə görə:

1. Vizual ünsiyyət;
2. Eşitmə ünsiyyəti;
3. Vizual–eşitmə ünsiyyət;
4. Kütləvi informasiya vasitələri;
5. Təbii vasitələrlə ünsiyyət;
6. Süni vasitələrlə ünsiyyət.

d) İstifadə edilən kodlara görə:

1. Şifahi (sözlü) ünsiyyət;
2. Yazılı ünsiyyət;
3. Sözsüz ünsiyyət [4].

İnsanlar ünsiyyət qurmağa çalışdıqları zaman özləri də informasiyanı qəbul edən vəziyyətində olurlar. Öz danışdıqlarını dinləyir, bədən hərəkətlərini izləyir, söylədikləri və ya çatdırdıqlarını nizamlayır və danışdıqları vaxt qarşısındakı şəxsdən də reaksiya gözləyirlər. İnformasiyanı alan hər hansı bir reaksiya verməsə bu zaman məlumatı verən şəxs çətin vəziyyətə düşər ya da ünsiyyət qurmanın başqa yollarını axtarar.

Pedaqoqji ünsiyyət müəllimin kursantlarla təlim-tərbiyə prosesində həyata keçirdiyi peşə ünsiyyətidir [4]. Auditoriyada ünsiyyət prosesi zamanı məlumatı çatdıran şəxs müəllimdir və burada ünsiyyətdə məlumatı alan və onu verənin əlaqəsi kimi dəyərləndirilir.

Pedaqoqji proses zamanı müəllimin ünsiyyət prosesinə təsir edən faktorları bu şəkildə sıralaya bilərik:

- 1.Çatdıracağı mövzu haqqındakı məlumat və bacarıqları;
- 2.Çatdıracağı mövzuya qarşı münasibəti;
- 3.İctimai və mədəni mühitin təsirləri;
- 4.Ünsiyyət bacarığı;
- 5.Mənbə etibarlılığı.

Ünsiyyət prosesinə maneə törədən bir çox amillər var. Bu baxımdan səs-küy ünsiyyətin müddətinə və onun pozulmasına gətirib çıxaran bir faktor olaraq qalır.

Fiziki səs-küy. Fiziki səs-küy informasiya verən tərəfindən çatdırılan məlumatın fiziki olaraq pozulmaya uğramasıdır. Məsələn, ünsiyyət zamanı küçədəki maşınların səs-küyü, natiqin səhv tələffüzü və ya dilinin qüsurlu olması ünsiyyətdə fiziki pozuntu yarada bilər. Fiziki səs-küy yazılı ünsiyyətdə mövcuddur. Yazıları aydın olmayan, dəqiqləşdirilməmiş mətn, kağızın əzik-üzük olması, əl yazısının oxunaqsızlığı və ya səliqəsizliyi, informasiyanı alan tərəfindən məlumatın qəbul edilməsinə maneə törədən belə faktor fiziki səs-küy kimi özünü göstərir.

Psixoloji səs-küy: Yanlışlıq, mühakimə etmək, sərt hökmlər və buna bənzər zehni düşüncələr məlumatın doğru qəbul olunmasına və işlənilməsinə mane ola bilər. Bu kimi maneələr törədən və ünsiyyəti pozmağa uğradan zehni səs-küylərə psixoloji səs-küy deyilir.

Semantik səs-küy: İnformasiya verənlə onu qəbul edən müxtəlif dillərdə danışdığı və sözlərə fərqli mənalar yüklədiyi üçün ünsiyyət mühitlərində informasiyanı alan şəxs fərqli şəkildə qəbul edir. Bu vəziyyətdə yaranan səs-küyə semantik səs-küy deyilir. Məsələn, din, təhsil, azadlıq, ölüm kimi ifadələrə fərdlər düşüncə və təcrübələrindən asılı olaraq müxtəlif cür anlaşımlar verir. Bu mövzularda edilən ünsiyyət prosesində informasiyanı verənlə alan arasında semantik səs-küy meydana gəlir.

Ünsiyyət prosesində səs-küy qaçılmazdır və bu problemi tamamilə yox etmək çox çətindir. Ancaq danışq dilini daha da inkişaf etdirib, bədən dilini təsirli şəkildə formalaşdırmağı öyrənib, informasiya qəbulu və dinləmə mexanizmidən təsirli və məhsuldar şəkildə istifadə etməklə ünsiyyətdə səs-küyü mülayimləşdirmək mümkündür.

İnsanların birgəyaşayış zərurətinin meydana gəlməsi, onların ünsiyyət tələbatının yaranmasına da səbəb olmuşdur. Onlar dildən istifadə edərək öz fikirlərini, istək və arzularını bir-birinə çatdırmaq imkanına malik olmuşdular [3].

Dil şifahi mesajların qurulduğu simvollar sistemi olaraq başa düşülür. Bəzən dili yaradıcı

amil olaraq xarakterizə edirlər. İnsanın istehsalçı olmasının başqa bir ölçüsü də yeni sözlər yaratmasıdır. Dil davamlı inkişaf edən dinamik quruluşa malikdir.

Dildən istifadə edərək insanlar özlərindən uzaq və görmədikləri şeylər haqqında mühakimələr yüyürmək və təsvir edə bilirlər. İnsanlar həyatları boyunca heç görmədikləri və bəlkə də heç görə bilməyəcəkləri obyektlər və hadisələr haqqında danışa bilir, təxəyyüllərində onları yaradıb mühakimə və ya mülahizə edirlər.

Dil eyni zamanda mədəniyyəti yayma vasitəsidir. Mədəniyyət dil vasitəsilə nəsil-dən- nəsilə ötürülür. Danışarkən, dinləyərkən, düşünərkən, yazarkən müntəzəm olaraq dildən istifadə edilir. Danışma, bir bacarıq olaraq bioloji, fizioloji baxımdan ictimai və mədəni faktır. Beləliklə, dilimiz vasitəsilə insanlarla əlaqə qurur, eyni zamanda da informasiyanı qəbul etməyimiz və düşünməyimizi də müəyyən ölçüdə istiqamətləndiririk.

Qrup daxili ünsiyyət. Ünsiyyət dairəsi genişləndikcə, insanların münasibət şəbəkəsi də genişlənir. Lakin bir cəhət aydındır ki, insanın bütün qruplarda mövqeyi adətən eyni olmur [1]. Ünsiyyət zamanı insanlar üçün ən çox sıxıcı şəraitdən biri də üzv olmadığı qrupda olmaq və bu qrup üzvlərinin danışıqlarını dinləməkdir. Məsələn, həkimlərin, vəkillərin, zabıtlərin və müəllimlərin ünsiyyət mövzuları da peşə yönümlü olur. Həmin qruplara üzv olmayan fərd daxil olduqda ünsiyyət həm onun, həm də qrup üzvləri üçün darıxdırıcı bir vəziyyəti ifadə edir.

Ünsiyyət müddətində tənqid, tərif və qiymətləndirmə kimi meyarlardan istifadə etmə labüddür. Xüsusilə də müəllim və məsləhətçi kimi peşələrdə tənqid və qiymətləndirmələrdən daha çox istifadə edilir. Tənqid ünsiyyətin əsas və əhəmiyyətli hissəsidir lakin onun şişirdilib düzgün şəkildə ifadə edilmədikdə ünsiyyət problemi meydana gəlir. Əslində tənqid və tərif diqqətli şəkildə bir-birindən ayırmaq, onların arasında incə xəttin olduğuna diqqət yetirmək əhəmiyyətlidir. Beləki, insanların bir qismi ümumiyyətlə tənqidi deyil, tərifini xoşlayırlar.

Məlumdur ki, həyatımızın böyük bir hissəsini dinləmə prosesi təşkil edir. Eşitmə və dinləmə bir-birindən fərqlidir. Eşitmə, bioloji müddətdir və mərkəzi sinir sisteminin fəaliyyəti ilə əlaqədardır. Dinləmə isə, xarici mühitdən gələn səsli siqnalları qəbul edib qiymətləndirməkdir.

Dinləmənin üç növü fərqləndirilir. Birincisi, dinləyirmiş kimi görünməkdir. Bu vəziyyətdə dinləyən natiqin üzünə baxıb, hətta bəzən “bəli”, “humm” kimi ifadələrlə dinlədiyini nümayiş etdirə bilər. İkincisi dinləyici natiqi dinləyir, bəzən də söhbətin bəzi hissələrini sonradan təkrar edə bilər. Bu vəziyyətə yarı-yarıya dinləmə deyilir, çünki həmin vaxt dinləyicidə mövzu ilə əlaqədə düşünmə də reallaşmaqdadır. Üçüncüsü isə tam və təsirli dinləmədir, yəni dinləyici eyni zamanda, mövzu haqqında düşünür və şərh edir.

İnsanlar müxtəlif məqsədlər üçün dinləyirlər, yəni məqsədlər fərqli olduğu üçün dinləmə növlərini belə şərh edilə bilər:

1. Aktiv və passiv dinləmə. Aktiv dinləmədə, dinləyən məlumatı fiziki və zehni olaraq qavrayır. Müəyyən bir xəbəri dinləyərkən səs mənbəyinə doğru üzümünü və bədənimizi çeviririk.

Passiv dinləmədə isə yalnız insan zehni informasiyanı alan vəziyyətdə olur. Beyin qəbul edilən mesajları şərh edir və müxtəlif düşüncələr yaradır. Passiv dinləyici olan şəxs, ümumiyyətlə, mesajlara fiziki olaraq reaksiya vermir. Bu reaksiyalar, bədən dili ya da şifahi olaraq qarşılıq vermək formasında açıqlana bilər. Passiv dinləmənin digər bir forması rahat bir yerə oturaraq və ya uzanaraq dinləməkdir. Bu vəziyyətə ən yaxşı nümunə musiqini dinləmək ola bilər;

2. Obyektiv dinləmə-qarşımızdakı fərdin hissələrini və düşüncələrini anlama bilmək üçün onu maraqla dinləmək lazımdır. Digərləri ilə münasibət qura bilmək, onların dünyanı hansı şəkildə gördüklərini və hiss etdiklərini bilmək üçün aktiv dinləmə prosesi reallaşır. Eyni zamanda, aktiv dinləmə qarşımızdakı insanın düşüncələrini tamamilə anladığımız zaman baş verir.

Ünsiyyət müxtəlif vasitələrlə həyata keçirilir, onların içərisində ekspressiv – mimik vasitələr mühüm yer tutur. Təbəssüm, tərs baxış, mimika, əl və bədənin ifadəli hərəkətlərinin hər birinin ünsiyyət prosesində öz yeri vardır [1].

Sözsüz əlaqə. Bədən dili adlandırılan sözsüz ünsiyyət müasir dövrdə çox populyarlıq qazanmışdır. Bu proses insanlar arasında nitq olmadan müxtəlif vasitələrlə reallaşan əlaqə kimi başa düşülür. Bədən orqanları vasitəsi ilə istifadə edilən hərəkətlərdən sonra, əlavə mesajlar

göndərməyə ehtiyac duyulmur. Nə qədər davranış üzərinə fokuslansaq da sözsüz ünsiyyət hər zaman müşahidə davranışlarını əks etməyə yönəlir.

Şifahi və ya sözsüz ünsiyyət də ünsiyyət prosesində reallaşır. Şifahi olmayan bənzər davranışlar müxtəlif kontekstlərdə fərqli mənalar kəsb edir. Bədənlə edilən hərəkətlər müxtəlif mədəniyyətlərdə fərqli nümayiş olunur. Bu hərəkətlərin mənalarını başa düşmək üçün hansı zaman və məzmununda istifadə edildiklərini diqqətlə müşahidə etmək lazımdır. Bəzən hərəkəti tam olaraq anlamaq mümkün olmaya bilər. Eyni bədən hərəkətlərindən fərqli mədəniyyətlərdə müxtəlif mənalarda istifadə olunabilir. Məsələn, qərblilər üçün dil çıxarmaq çox alçalıcı bir davranış olduğu halda, Çin mədəniyyətində ictimai bir əyləncə vasitəsidir və s.

Bədən dili-sözsüz ünsiyyətdə bədən üzvlərinin rolu böyükdür. Bədən, üz, göz hərəkətlərilə duyğu və düşüncələri izah edir, qarşımızdakı insanlarla daha sağlam ünsiyyət qurmağa çalışırıq.

Üz-üzə ünsiyyətin qurulmasında, ortalama olaraq sözlərin 10%, səs tonunun 30% və bədən dili kimi mimika və jestlərin 60% rol oynadığı ifadə olunur. Bu nisbətlər fərddən fərddə dəyişsə də bədən dilinin ünsiyyət prosesində oynadığı rol danılmaz gerçəklikdir.

Bədən dilinin əsas maddələri və xüsusiyyətləri: bədən dili iki qrupa bölünür. Bunlar jest və mimikalardır. Mimika (yunanca mimos, təqlid, sifətin dəyişməsi deməkdir) sifət əzələlərinin dinamik ifadəsi kimi özünü göstərir [3]. Jestlər isə əl, ayaq başqa sözlə bədənimizlə etdiyimiz hərəkətlərdir. Jest və mimikalar cəmiyyətə, mədəniyyətə və fərdlərə görə dəyişir. Bədən dili (jest və mimikalar) ilə nümayiş etdirilən hərəkətlər müəyyən məna kəsb etdiyi zaman, ünsiyyət reallaşmış olur. Bir fərdi digərindən bədən dilindən istifadə qaydalarına görə də fərqləndiririk. Cəmiyyət tərəfindən qəbul olunmamış və heç bir anlam kəsb etməyən bədən hərəkətləri ünsiyyət prosesini daha da çətinləşdirir. Bədən dili, jest və mimikalar duyğuları əks etdirdiyi üçün bəzən məna qarışıqlığına da səbəb ola bilər. Məsələn, qaş çatma narazılıq, inkar etmə, əsəbilik kimi səbəblərdən qaynaqlana bilər.

Cəmiyyətin təsdiqlədiyi, ierarxik bir nizam qoyduğu müəyyən ünsiyyət formaları mövcuddur. Məsələn, müəllim və ya komandirin vəzifəsinin icrası zamanı etməli olduğu bəzi davranışlar var. Lazım olmayan davranışlara yol vermək cəmiyyət tərəfindən neqativ qarşılır və qəbul edilmir. Buna görə bədən dilinin bəzi xüsusiyyətlərini bilmək lazımdır. Ünsiyyətin digər bir ölçüsü də əl, üz, bədən hərəkətləri, danışarkən edilən jest və mimikalardır.

Pedaqoji ünsiyyət zamanı müəllimin mövqeyi də mühüm vasitə rolunu oynayır. Adətən müəllimin tutduğu mövqe onun ünsiyyətinə əsaslı təsir göstərir [3]. Müəllim auditoriyada danışarkən bədən dilindən və sözsüz ünsiyyət texnikasından müsbət şəkildə istifadə etməlidir. Bədən dili və sözsüz ünsiyyət texnikasından nə qədər müsbət istifadə edilərsə, qarşı tərəfi o qədər təsirləndirər və inandırıcı ola bilər.

Xüsusilə jest və mimikalardan deyilənlərin daha maraqlı hala gətirilməsi və yadda qalması üçün mütləq istifadə edilməlidir. Diqqət yetirilməsi lazım olan ən əhəmiyyətli xüsusiyyət, bədən dilindən istifadə edilərkən təbiilikdən uzaqlaşmamaq, süni hərəkətlərdən qaçmaqdır. Təbii olmayan səhv və şişirdilmiş şəkildə istifadə edilən bədən dili, bir az əvvəl bəhs etdiyimiz bütün müsbət təəssüratları mənfəyə çevirər, müəllimi sinifdə çətin vəziyyətə sala bilər.

Jest və mimikalar "əsas" və "ikinci" olaraq iki qrupa bölünür.

Əsas jest və mimikalar duyğu və düşüncələri dəstəkləyən hərəkətlərdir. Məsələn, söhbət əsnasında göz qırpması, baş yelləmə, qolları açma kimi işarə və hərəkətləri çatdırmaq istədiyimiz və planlaşdırdığımız məlumatı bildiren jestlərdir. Əsas jest və mimikalar biopsixoloji mənşəlidir, duyğuları dilə gətirən izahat xarakteri daşıyır. Ənənə və adətlərə görə davranışların meydana gətirdiyi ictimai jest və mimikalar üç qrupa ayrılır:

1. Xoşbəxtlik, hirs və sevinc kimi biopsixoloji mənşəli əsas duyğuları dilə gətirən, üz ifadələrini ortaya çıxaran hərəkətlər izahat jesti və mimikalardır;

2. İctimai jest və mimikalar ictimai rol və mövqeydən yaranır;

3. Müəyyən vəziyyəti, hadisəni və hərəkəti təqlid edən və ya bildiren hərəkətlərdir.

İkinci jest və mimikalar: Orqanizmin təbii tələbatları ilə əlaqədar olan asqırma, öskürmə, əsnəmə, qaşınma, soyuqda əlləri ovma, uzun müddət davamlı şəkildə ayaq üstə durduqda ayaqları

oynatma kimi hərəkətlər bura aiddir.

Bədənin dilinin universal və mədəni ölçüləri: Türk, Yapon və Amerikalı tələbələr arasında mədəniyyətlərarası bir tədqiqat nəticəsində onların üz ifadələrinin sxematik təsviri, ifadələri qiymətləndirilən zaman bənzərliklərin olduğu ortaya çıxarılmışdır. Beləcə, bədənin dilində xüsusilə də mimikalarda- qorxu, hirs, xoşbəxtlik, diqqət, maraq, təcavüzkarlıq və s. duyğu və psixoloji vəziyyətlərin çatdırılması və qəbul edilməsi baxımından universal bir ölçünün olmadığı müəyyənlanmışdır.

Tədqiqatlar zamanı araşdırılmışdır ki, duyğu və düşüncələrin ifadəsində müxtəlif mədəniyyətlər arasında bənzərliklər vardır. Lakin, bu istiqamətdə aparılmış başqa araşdırma və müşahidələr jestlərin istifadə edilməsində və anlaşılmasında fərqliliklərin olduğunu göstərir. Hər bir cəmiyyətin özünəməxsus jest və mimikaları vardır. Müxtəlif mədəniyyət və sosial inkişaf pilləsinə malik olan insanlar bunları fərqli şəkildə dərk edirlər [3]. Bu jest və mimikalar fərqli cəmiyyətlər tərəfindən eyni anlamda istifadə olunmaya bilər.

Rəng və geyim kodu: Rənglər bəzən duyğu, düşüncə və ideologiyaların ifadə olunmasına kömək olur. Rənglər müxtəlif cəmiyyətlərdə fərqli mənalarda istifadə edilir. Məsələn “qara” bir çox cəmiyyətdə matəm, yas rəngidir. Buna qarşılıq, çinlilərdə yasin rəngi ağdır. Siyasi gücün rəngi də cəmiyyətlərə görə dəyişir. Şərqdə “sarı” rəng imperiya gücünə işarədir. Geyim də rənglərlə birlikdə ictimai statusun simvoludur. Kölə ilə ağanı, din adamı ilə digərini, əsgərlə mülki vətəndaşı ayırmaqda geyimlər əhəmiyyətli yer tutur. Sınıfdə müəllimin geyimi onun statusuna uyğun deyilsə şagirdlər tərəfindən xoş qarşılanmaz və bu onun nüfuz boşluğuna gətirib çıxarar.

Susaraq əlaqə: Susma insanlar arasındakı ünsiyyətin imtina parçalarından biridir. İnsanları dinlərkən susma aydın olmadıqda, bəzən ondan mövzunu daha yaxşı qiymətləndirmək üçün istifadə edilir. Bəzən əsəbləşəndə ya da sıxıldığımız zaman susuruq. Susma səssizlik, maraqsızlıq və hirsillik kimi mənfi bir rəftar olaraq qiymətləndirildikdə, ünsiyyətdə tərs reaksiyalara, ya da onun pozulmasına yol açar bilər.

Susmanın funksiyalarına görə üç tipi ayırmaq mümkündür :

1. Psixolinqvistik susma;
2. Təsiredici susma;
3. Sosial-mədəni susma.

Psixolinqvistik susma. Danışmaq müddətində informasiya verənə və qəbul edənə düşünmə müddəti verən susma tipidir.

Təsiredici susma. İnformasiya verənlə qəbul edən arasında ünsiyyətdən qaynaqlanır. Ünsiyyətə kimin başlayacağı və necə reaksiya veriləcəyinin qərar qəbulu; deyilənlərin mənasının dərk edilməsi; diqqəti çəkmək ya da nüfuzu və gücü ifadə etmək, qısaca qarşımızdakı üzərində nəzarət qurmaq üçün istifadə edilən bir formadır.

Sosial-mədəni susma. Ünsiyyətin reallaşdığı cəmiyyət və mədəniyyətlə əlaqədardır.

Sadəcə bu xüsusiyyətlər ünsiyyəti sosial-psixoloji baxımdan mənəli və məzmunlu edir.

Beləliklə, ünsiyyət probleminin məzmun içində reallaşdığı və bu məzmunun fiziki, ictimai-psixoloji və müvəqqəti ətraf olaraq təyin oluna biləcəyi qeyd olundu. Fərqli ünsiyyət növlərindən danışıldıqdan sonra, insanın ünsiyyət qurmasındakı ən əhəmiyyətli məqsədinin, öz düşüncələri istiqamətində qarşısındakının məlumat, bacarıq məzmununu dəyişdirmək olduğu ifadə edildi.

Sözsüz ünsiyyətin də özünə görə qaydaları mövcuddur və bu qaydalar cəmiyyət tərəfindən zamanla formalaşdırılmışdır

ƏDƏBİYYAT

1. Ə.S. Bayramov, Ə. Ə. Əlizadə Psixologiya. Bakı: 2009.
2. Ə.S. Bayramov, Ə. Ə. Əlizadə Sosial psixologiya. Bakı: 2003.
3. Андреева Г.М. Социальная психология. М.:1998.
4. М.Ə. Həmzəyev, S.F Əmiraslanova Ünsiyyətin psixologiyası. Bakı: 2007.